

НОВІ МЕДІА

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 57; 164–177 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.57.13300>

УДК [070.41:316.613.434](477)

ГЕНЕЗА ГОНЗО-ЖУРНАЛІСТИКИ

Роксоляна Білоус

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна

e-mail: roksabilous@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4666-0931>

У статті розглянуто і схарактеризовано етимологічні витoki слова «гонзо», його еволюцію до означення науковим терміном в Оксфордському словнику англійської мови. Проаналізовано і узагальнено актуальні праці про гонзо-журналістику зарубіжних і українських дослідників. Обґрунтовано, що визначальною, головною особливістю гонзо-журналістських матеріалів є мовно виражальний стиль тексту, якому також притаманний гонзо-стиль життя автора.

Зосереджено дослідницьку увагу на тому, що передумовою генези гонзо-журналістики в Україні, її тематики і змісту є позитивні і негативні глобалізаційні процеси, рецепція і вплив американської журналістики, російська пропаганда і тривала антиукраїнська війна, спрямована на знищення української держави і нації.

Розкрито й описано спільні творчі (інформаційні, аналітичні і художньо-публіцистичні) ознаки традиційної і гонзо-журналістики. На основі гонзо-матеріалів українських журналістів обґрунтовано, зіставлено головні відмінності мовно-виражальних стилів традиційної і гонзо-журналістики.

На засадах досліджень зарубіжних і українських медіазнавців, тематики і змісту матеріалів гонзовиків про суспільно-політичну і соціально-культурну життєву дійсність названо головні стильові ознаки гонзо-журналістики: прикметний авторський суб'єктивізм, журналіст – головний герой оповіді (на першому плані), індивідуальність й унікальність суджень, метафоризація і гіперболізація, емоційна нестримність, іронія, сарказм, гумор, історичні паралелі, екстравагантність, ненормативна лексика.

Ключові слова: журналістика, гонзо, Гантер С. Томпсон, гонзо-журналістика, мовно-виражальний стиль, гонзо-матеріали, особливості української гонзо-журналістики.

Постановка проблеми. Світовий інформаційний простір наповнений різними формами, способами і методами розповсюдження інформації, які органічно пов'язані з широким використанням сучасних мультимедійних технологій. Це сприяє ви-

никненню і становленню новітніх творчих феноменів у галузі журналістики. У теорії і практиці медіазнавства функціонують терміни «нові ЗМІ», «новий журналізм», «нова журналістика», «гонзо-журналістика».

Гонзо-журналістика – наймолодша природа інформаційно-психологічного явища. Вона «народилася» 55 років тому. Вперше термін «гонзо» оприлюднив редактор журналу «The Boston Globe» Біл Кардозо у рецензії на репортаж Гантера Томпсона «Дербі в Кентуккі: занепадницько і розпусно» («The Kentucky Derby Is Decadent and Degraded»), який був опублікований у 1970-му році. На трансформацію сучасних форм, варіацій, особливостей мовного стилю гонзо-журналістики потужно впливає мережа інтернет. Це сприяє електронній аудиторії вільно формувати свій погляд на факти, події, явища в контексті думки, позиції автора матеріалу. Адже простота подачі інформації є передумовою детальнішого, глибшого сприйняття і аналізу змісту повідомлення.

На походження гонзо-журналістики в інформаційному просторі України вплинули насамперед такі процеси: глобалізація, традиції журналістики США, російська військова агресія. Як серед зарубіжних, так і серед українських дослідників гонзо-журналістики триває дискусія стосовно визначення головної сутності гонзо-журналістики. У наукових і науково-публіцистичних статтях різних авторів гонзо-журналістику називають «новим жанром», «течією сучасної журналістики», «новим видом журналістики», «спрямованістю журналістики», «тенденцією журналістської діяльності», «нетрадиційним жанром», «журналістським стилем», «методом журналістської творчості» тощо. Водночас всі дослідники називають основні комунікативні елементи творчості гонзо-журналіста: емоційність, експресивність, іронію, сарказм, гумор, гіперболізацію, художність, документальність, ненормативну лексику.

Мета статті полягає в тому, щоби, аналізуючи праці дослідників гонзо-журналістики і гонзо-журналістські твори, найповніше, найчіткіше схарактеризувати етимологію та інтерпретацію глибинної суті феномена гонзо, як суб'єктивного авторського стилю, який ґрунтується на психологічних принципах: «взаємність, послідовність, соціальний доказ, симпатія, авторитет і дефіцит»¹. За таких умов підвищується інтелектуально-професійна роль автора матеріалу як у традиційній журналістиці, так і в гонзо-журналістиці та сприймання споживачем інформації, який бере активну участь в обговоренні журналістських повідомлень і визначає морально-психологічні потреби у новій актуальній інформації. Для досягнення цієї мети треба визначити **головні завдання**: з'ясувати походження терміну «гонзо»; схарактеризувати мовний стиль гонзо-журналістських матеріалів Гантера Томпсона; простежити еволюцію виражальних засобів гонзо-журналістики; зіставити особливості мовного стилю сучасних представників гонзо-журналістики із глибоко суб'єктивними, нетрадиційними мовними прийомами Гантера Томпсона.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню генези і особливостей функціонування гонзо-журналістики присвячено чимало праць зарубіжних вчених і публіцистів, з-поміж яких Е. Денніс, К. Лернер, Дж. Моссер (США), К. Ісагер (Данія), І. Адамчевська, К. Фрукач, Р. Купідур (Польща) та інші, і в Україні, зокрема О. Волковинський, О. Зелік, М. Іванців, О. Сударенко, М. Титаренко, Л. Шутяк.

¹ Чалдіні, Р. (2023), Психологія впливу. Оновлено та доповнено; пер. з англ. Н. Коваль, А. Зорницького, Книжковий Клуб «КСД», Харків, с. 14.

Однак і досі залишається відкритим питання щодо остаточного формування теорії гонзо-журналістики, універсального визначення цього феноменального творчого явища, виразного окреслення головних чинників методики створення гонзо-журналістських матеріалів. Надзвичайно актуальним є дослідження особливостей функціонування гонзо-журналістики в умовах тривалої російської пропаганди та антиукраїнської війни.

Методологічна основа дослідження. Теоретично методологічною основою дослідження є загальнонаукові принципи (історизм, об'єктивність, конкретність, функціональність, системність, пізнавальність, моделювання), спираючись на які вивчали, осмислювали, узагальнювали передумови й особливості генези (походження, виникнення, становлення) і функціонування гонзо-журналістики. У межах історично-теоретичного принципу використовували методи аналізу і синтезу для розуміння змістової сутності терміну «гонзо», порівняння традиційної журналістики і гонзо-журналістики. За допомогою комплексно-бібліографічного методу вивчали унікальний, суб'єктивний, культовий мовний стиль американського творця гонзо-журналістики Гантера Стоктона Томпсона. Для ґрунтового розкриття суспільно важливої теми скористалися також методами індукції, дедукції, вивчення документів, узагальнення і опису.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щоби вести науково-дослідницьку мову про генезу гонзо-журналістики, спочатку розглянемо можливі витoki слова «гонзо». Джейсон Мосер наголосив, що Пітер Тамоні у журналі «American Speech» висловив таку думку: «Гонзо видається іспанським» і запитував, чи це слово може бути американізованим варіантом слова «ganso», що означає «гусак, ледачий або неохайний чоловік чи дурень».² Слово «гонзо», як таке, що означає «божевільний, шалений, неконтрольований»³, використовували у Сполучених Штатах Америки для різноманітної реклами і воно зрозуміле навіть для тих, хто ніколи не чув про Гантера Томпсона і не читав його творів. Біограф Гантера С. Томсона Пітер О. Вітмер стверджував, що слово «гонзо» ірландці Південного Бостона застосовували для опису сміливості та витривалості людини, яка ще добре стояла на ногах після тривалого алкогольного марафону. Вільям МакКін припускав, що слово «гонзо» походить від інструментальної композиції з Нового Орлеану. У 1960 р. орлеанський піаніст Джо Букер записав пісню під назвою «гонзо», що у джазовій лексиці на каджунському діалекті французької мови означає вільно радикальну манеру гри. Д. Бриклі згадував, що «Гантер почув цю пісню і був у надзвичайному захопленні...»⁴. Згодом він повсякчас прокручував запис цієї пісні в готелі міста Нью-Гемпшир, куди приїхав за завданням журналу «Pageant» висвітлювати передвиборчу кампанію Р. Ніксона. Аналізуючи творчість Гантера С. Томпсона, МакКін звернув також увагу на те, що оповідь Томпсона «була лише частково зв'язною, оскільки під тиском дедлайну Гантер порвав із традиційною розповідною формою та почав надсилати редакторам списані сторінки, вирвані зі свого щоденника: напівсформовані думки, начерки, на-

² Tamony, P. (1983), «Gonzo», American Speech: A Quarterly of Linguistic Usage 58, no. 1 (1983):74.

³ Там само.

⁴ Wenner, J. S., Seymour, C. (2008), Gonzo: the life of Hunter Thompson, Back Bay Books, New York, 467 p.

півчіткі та хиткі»⁵. МакКін зазначав, що гонзо «майже не потребує переписування, зосереджуючи увагу на журналісті та його пошуку інформації. Нотатки, замальовки з інших статей, транскрибовані інтерв'ю, телефонні розмови, телеграми – це складові частини гонзо-журналістики»⁶.

Гантер С. Томпсон створив символ гонзо-журналістики (Рис. 1). Це – шестипалий кулак, у якому затиснуто квітку кактуса пейот. Кулак переходить у меч, перехрестком якого є слово «Gonzo». Це зображення символізує мислення без меж. Два великі пальці вказують на аномалію, ненормальність. А меч означає силу і психологічну владу журналістського слова⁷, емоційно-експресивна насиченість якого сприймається краще і створює можливості детальніше відчутти і проаналізувати подію. За 55 років гонзо-журналістська форма подачі інформації проникла у всі типи засобів масової комунікації: пресу, радіо, телебачення, кіно, інтернет.

У багатьох інтерв'ю Гантер С. Томпсон по-різному трактував поняття «гонзо». Це свідчить про те, що класична гонзо-журналістика є не тільки стилістичним маркером письма, але й своєрідним методом всієї творчості й життя Томпсона. На думку Пітера Тамоні, є лише один справжній гонзо-журналіст – це Гантер С. Томпсон, який сказав П. Дж. О'Рурку: «Якщо я збираюся йти у фантастичне, мені потрібно мати тверде підґрунтя у правді. Інакше все, що я пишу про політику, може сприйматися як галюцинація»⁸.

В одному з інтерв'ю Томпсон розповідав: «Я просто подумав, що якщо я збираюся бути журналістом, то краще бути своїм власним»⁹.

Незважаючи на свою суперечливу природу слово «гонзо» увійшло у науковий обіг завдяки тому, що Оксфордський словник англійської мови офіційно означив його науковим терміном: у прикметниковій формі «гонзо» трактується як «стиль суб'єктивної журналістики, що характеризується спотворенням фактів і перебільшеною риторикою [...] дивний божевільний», а в іменниковій формі мовиться про «людину, яка пише в цьому стилі»¹⁰.

Зрозуміло, що в одній цій статті неможливо проаналізувати й узагальнити всі дослідження про гонзо-журналістику та її творців. Тому привертаємо увагу лише до декількох публікацій. Наприклад, Кевін М. Лернер досліджував працю «Hunter S. Thompson's Journalism» Метью Вінстона, у якій він прагнув найповніше проаналізувати творчість Гантера Томпсона, щоби створити основу для подальшої критичної роботи. Метью Вінстон у своїй книзі об'єднав письмовий текст Томсона, біографію,

⁵ Mosser, Jason (2012), What's Gonzo about Gonzo Journalism? *Literary Journalism Studies*, vol.4, no 1, Spring, p. 85-89.

⁶ Ibid.

⁷ Hunter S., Thompson. The Kentucky Derby is Decadent and Depraved. *Sensitive Skin Magazine*. URL: <https://www.sensitiveskinmagazine.com/hunter-s-thompson-the-kentucky-derby-is-decadent-and-depraved/> (date of access: 13.01.2025).

⁸ P. J. O'Rourke, "Interview with Hunter S. Thompson", in Anita Thompson, ed., *Ancient Gonzo Wisdom: Interview with Hunter S. Thompson* (New York: De Capo Press, 2009).

⁹ Ibid.

¹⁰ Othitis, C. TGTH – HST – ARTICLES – LIT – ESSAY TWO. *Hunter S. Thompson – King of Gonzo*. URL: <http://www.gonzo.org/articles/lit/esstwo.html> (date of access: 13.01.2025).

міфологію навколо його особи та оцінив культурну значущість цієї комбінації. Вінстон також досліджував концептуальний термін Томпсона «робота на межі» (edge work). Гантер Томпсон працював на межах журналістської практики, граючи з ідеями об'єктивності та суб'єктивності, прагнучи іншого виду істини, ніж об'єктивна журналістика, яку Томпсон називав «пихатою суперечністю у термінах»¹¹. Метью Вінстон зіставив традиційно об'єктивну журналістику та радикально суб'єктивну з частково вигаданою «журналістикою» Гантера Томпсона. Гонзо-стиль життя Томпсона є реакцією, як стверджує Вінстон, на неможливість реалізувати міф про американську мрію. Водночас свобода вести гонзо-стиль життя вже є варіацією певного типу американської мрії¹².

Дискусії про духовну-психологічну сутність об'єктивної та суб'єктивної журналістики досі тривають не тільки у США а й в європейських країнах. «Наукова рефлексія над репортажем і його межами сьогодні зосереджується, зокрема, навколо питання гібридності жанру, який з одного боку, відкривається до літератури, а з іншого – наголошує на своїй відмінності від форм художньої вигадки. У пошуках інноваційних, а то й експериментальних рішень, репортери часто відходять від традиційних засад теорії репортажу, які не завжди адекватно відповідають опису плинної сучасності, – роздумує польська дослідниця Едита Жирек-Городиська. Одним із наслідків втрати віри у класичні, об'єктивні медіа, засновані на переконанні у прозорості мови журналістських повідомлень, є формування різноманітних прикордонних форм. Серед них особливу увагу привертає журналістський стиль гонзо, розвиток якого можна розглядати як відповідь на змінні потреби аудиторії медіа, а також на трансформації самих засобів масової інформації»¹³.

Зазначаємо, що гонзо-журналістика у Польщі спочатку не користувалася великою популярністю. Однак наприкінці 1990-х років після екранізації праці «Страх і огида в Лас-Вегасі» Гантера Томпсона польські журналісти розвивають стиль гонзо, адаптуючи його до польської культури та соціально-політичної реальності. Про зростання наукового інтересу до гонзо-журналістики свідчить стаття Збігнева Бауера «Журналістика гонзо: епізод чи сталий тренд у журналістиці», у якій він наголошує, що творчість авторів, які наслідують стиль Томпсона, характеризується крайнім суб'єктивізмом, не приховуванням особистих оцінок, інсинуаціями та особистими атаками, шокуванням нецензурною лексикою, насмішками та іронією»¹⁴.

Ізабелла Адамчевська у статті «Варіації на тему певного пакту: про журналістику гонзо» у контексті стилю Томпсона аналізує творчість Яцека Гуго-Бадера. Спираючись на широку бібліографію за темою історії гонзо, Ізабелла Адамчевська розтлумачила гонзо-журналістику як журналістський стиль, якому притаманний крайній суб'єктивізм, вільна інтерпретація фактів та мовна гіпербола. Автор – го-

¹¹ Lerner, K. M. (2015), *Gonzo Text: Disentangling Meaning in Hunter S. Thompson's Journalism*. *American Journalism*, vol. 32, no. 2. p. 241–243. URL: <https://doi.org/10.1080/08821127.2015.1036695> (date of access: 13.01.2025).

¹² Ibid.

¹³ Żyrek-Horodyska, E. (2017), *Od amerykańskiego snu Thompsona po ukraiński Mordor Szczotka. Estetyzacja świata w duchu gonzo. Konteksty Kultury*, vol. 14, no. 2. URL: <https://doi.org/10.4467/23531991kk.17.014.7538> (date of access: 13.01.2025).

¹⁴ Bauer, Z. (2011), *Dziennikarstwo "gonzo": epizod czy trwały trend w dziennikarstwie? [w:] Dziennikarstwo a literatura w XX i XXI wieku*, red. K. Wolny-Zmorzyski, W. Furman, J. Snopek, Warszawa.

ловний герой тексту, а пригоди авантюрного штибу – його фабулярна вісь. Участь героя, а подекуди й провокування ним самих подій розмиває кордони поміж суб'єктом і предметом оповіді¹⁵.

Доктор наук Ришард Купідур у статті «Заангажоване гонзо, насильство репрезентації та мозаїка національних фантазмів (про українську трилогію Зємовіта Щєрека)¹⁶ зазначив, що проблеми постколоніального стану України, які порушив український письменник Юрій Андрухович у трилогії «Рекреації» (1992), «Московіада» (1993) та «Перверзія» (1996), можуть послужити своєрідним алгоритмом виявлення українських акцентів у репортажах Зємовіта Щєрека «Прийде Мордор і нас з'їсть» (2013), «Татування з тризубом» (2015) і «Міжмор'я» (2017).

Нас цікавить, як у цій своєрідній українській трилогії Зємовіт Щєрек реалізує принципи класичного гонзо, які окреслила Ізабелла Адамчевська. «Я почав професійно займатися тим, що гнав туфту [...]. Достатньо було написати кілька текстів про Україну в тоні гонзо, як на мене посипалися замовлення, – зазначив Зємовіт Щєрек у праці «Прийде Мордор і нас з'їсть». – Епатував у тих текстах українським (*нецензурщина*) і розпущеністю. Усе мусило бути брудним, міцним і жорстоким. У цьому суть гонзо. У ньому є водяра, куриво, наркота й дівки, а також неодмінна наявність вульгаризмів¹⁷. Щоправда, в окремих інтерв'ю Щєрек казав, що роман «Прийде Мордор і нас з'їсть» не створювався як гонзо. Він писав його радше як гонзо на тему гонзо¹⁸.

Доктор наук Ришард Купідур підкреслює, що З. Щєрек творить такий текст, в якому історичні передумови впливають на його розповідь більше, ніж актуальні політичні події. Збірка «Татування з тризубом – це тексти про Україну напередодні і під час Революції Гідності. «Проте фабулярна вісь книжки, у якій поруч із репортажем з'являються також елементи історичного есе і навіть автобіографії, аж ніяк не суспільні протести, – зазначає Р. Купідур. – Автор свідомо прагне зберегти статус зовнішнього спостерігача й коментатора, властивий подорожній літературі¹⁹.

У «Татуванні з тризубом» З. Щєрек показує, як український національний проект, століттями функціуючи в умовах гнітючого царського московсько-російського та московсько-комуністичного колоніалізму і набуваючи в такий спосіб регресивних та ексклюзивних рис, намагається загосподарювати величезні географічні обшири, отриманні 1991 р. (Р. Купідур). «Українська держава була не в змозі надати просторові власної форми, не вміла його модернізувати, а тому опанувала цей простір символічно²⁰. Українськість у великих містах часто за інерцією асоціюється з рустикальними формами репрезентації, наприклад через популярні кнай-

¹⁵ Adamczewska, I. (2014), "Wariacje na temat pewnego paktu. O dziennikarstwie gonzo", *Lodzkie Studia Literaturoznawcze*, 3(1), pp. 187 – 204.

¹⁶ Уперше надруковано польською мовою в часописі «Porownania» (2019), т. XXIV, № 1(24), s. 55-67.

¹⁷ Szczerek, Z. (2013), *Przyjdzie Mordor I nas zje, czyli tajna historia Slowian*, Korporacja Ha!art, Krakow, s.99.

¹⁸ Kalin, A. (2018), Polska szkoła zmyslania – literacki reportaz podroznicy. Podroze z Mordoru do Miedzymorza Ziemowita Szczereka, *Forum poetyki*, №11 – 12, s. 64 – 85.

¹⁹ Купідур, Р. (2020), Entangled gonzo, violence of representation, and mosaic of national fantasies, or about "ukrainian trilogy" by Ziemowit Szczerek, *Слово і Час*, no. 1. p. 62–75. URL: <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2020.01.62-75> (date of access: 13.01.2025).

²⁰ Szczerek, Z. (2015), *Tatuaz z tryzubem*. Wolowiec: Czarne, 2015, s. 6.

пи з традиційними українськими стравами, стилізовані під інтер'єр сільських хат²¹. Зафарбування публічного простору синьо-жовтим кольором – це своєрідний спосіб акцентування, що ця територія належить відновлено самостійній Україні.

Водночас З. Щерек роздумує над проблемою формування індивідуальної і колективної ідентичності під впливом життєвого простору у якому виростає людина. У книзі «Прийде Мордор і нас з'їсть» він заперечує монолітність польської національної спільноти за кордонами батьківщини. Особливість української національної ідентичності найкраще ілюструє емоційно-психологічне враження З. Щерека про місто Ізюм Харківської області: *«Боже мій, що то було в Ізюмі. А нічого не було в Ізюмі. Ну стоїть гарний, пофарбований на світло-блакитно собор, під ним трохи бабусь у хустках, кілька дідусів із нігтями як апельсинова шкірка. Той собор – знаменита пам'ятка козацького бароко. Біля нього стояли якісь буди з білої цегли, і було очевидно, що в цьому світі не потрібна якась там святиня в козацькому бароко лише ті буди з білої цегли.*

*Ті буди з білої цегли показували, чим насправді є цей світ. Біла цегла розтягнута як довгий і широкий Ізюм, як довга і широка Слобожанщина, як довгі і широкі Україна та Росія, як довгою і широкою була Радянщини і як довгою і широкою є Порадянщина»*²².

У термінах З. Щерека «Порадянщина», «Посоветія», «Понімежчина», «Руританія», «Елбанія», «Бурдурія», «Кракозія», «Молванія», «Мордор» у постапокаліптичному просторі після розпаду імперії зла СРСР і соціалістичного табору, до якого також належала Польська Народна Республіка, відлуння гонзо-стилю, що визнається як форма суб'єктивної, участевої літературної журналістики, що розміщує оповідача в центрі оповіді²³.

Використання художності й документалізму (складові гонзо- журналістики) у книзі «Міжмор'я», хоч про Україну у ній мовиться мало, З. Щерек намагається збагнути, як один світ перетікає в інший, як на останньому шматку землі певної держави проявляється її самобутність: чи то німецькість, чи то польськість, чи то литовськість, чи то словацькість тощо» (Р. Купідур). Перетинаючи пішохідний кордон у Медиці (село Медика Перемишльського повіту Підкарпатського воєводства. – Р. Б.), Зємовіт Щерек роздумує, який вигляд мала би ця місцевість, якби 1948 р. тодішній український район Дрогобицької області не приєднали до Польщі за згодою СРСР: *«Будинки були б трохи інші. Менше було би штукатурки-шуби, менше металочерепиці, більше азбесту. Бруківка була б інша. [...] Бордюри були б пофарбовані в яскраво-білий колір»*²⁴.

Відвідуючи на цвинтарі в прикордонній Лімні могилу Романа Мотичака – українського солдата, котрий загинув у боях під Іловайськом, віддаленим від рідного села на тисячу кілометрів, – З. Щерек визнає, що йому довго не давало спокою питання: ким був би сьогодні Роман Матичак, якби 1951 р. комусь із тих, хто вирішував долю кордонів, здригнулася рука і не дійшло б до чергового обміну територіями між

²¹ Szczerek, Z. (2015), Tatuaz z tryzubem. Wolowicz: Czarne, 2015, s. 6.

²² Szczerek, Z. (2015), Tatuaz z tryzubem. Wolowicz: Czarne, 2015, s. 185.

²³ Frukacz, K. (2015), Amerykańskie Nowe Dziennikarstwo po polsku? Transfer poetyk, problemy adaptacyjne. *Biblioteka postscriptum polonistycznego*, s. 5.

²⁴ Szczerek, Z. (2017), Miedzymorze, Agora SA, Czarne, Warszawa, s. 245.

ПНР та СРСР? Можливо, сьогодні він був би емігрантом у Лондоні, а може, шукав би щастя у Варшаві? У будь-якому разі, Донбас був би для нього дуже далеким²⁵.

Політичну, суспільну, культурну тематику української гонзо-журналістики в останні десятиріччя поповнили проблеми, породжені викликами московських наклепницьких наративів і повномасштабної російсько-української війни. Рецепцію головних характеристик гонзо-журналістики в Україні збагатив суб'єктивно-емоційний, іронічно-прямолинійний, саркастично-розвінчувальний стиль Яніни Соколової, Богдана Кутепова, в матеріалах яких поєднуються логіко-раціональні, художньо-образні, інформаційно-аналітичні способи відображення стресової дійсності, породженої нав'язаною війною Росії проти України.

Мовний стиль репортажів пресофіцера 241-ї окремої бригади ТРО Києва Мирослава Отковича з лінії російсько-українського фронту на Харківщині відповідає напруженому ризикованому часові і особистісним психолого-національним, морально-патріотичним засадам сприймання й оцінки фактів, подій, явищ та перевагам творчого мислення заакцентованого суб'єктивізмом: «Командир вийшов на подвір'я старої сільської хати, присів на порозі й сперся на одвірок. У хатинці вже не було шибок у вікнах, зате дах усе ж тримався купи. Сюди дивом досі не влучив снаряд. Господарі не так давно поспіхом покинули домівку в селі Дементіївка. Домашня живність жила своїм життям. Налякані сірі гуси збилися у зграйку. *«Колись давно ці птахи вміли літати, як би це зараз їм знадобилося!»* – подумав Фантом. Раптом шурхіт за рогом – знову вони! Стадо блукаючих контужених кіз. Експерти з виживання. Нутром чують, куди прилетить. Якщо вони тут – значить, все буде добре. Навпроти видніється мальовничий пагорб. На його схилі чорним згарищем стоять зруйновані вулики. Це все, що залишилось від пасіки. *«Мертві бджоли не гудуть»*, – раптом згадався мотив пісні. На кінчику язика з'явився ледь помітний солодкий присмак квіткового меду. Його тут було вдосталь у кожному погребі. Розлогі степи, круті балки та озера, порослі очеретом та густо всіяні ряскою.

До рашистського вторгнення тут був райський сховок для місцевих жителів та дачників. Нині все це хочуть загарбати росіяни. Але хто ж їм віддасть цю красу?! Потрібно битись до останнього. Водночас донесення розвідки були невтішні: «Я отримав за даними радіопеленгу місце розташування ворожих груп, які готуються до штурму. Про це в Дементіївці знав тільки я. Нікому не казав, щоб не було паніки, – розповідає командир Фантом (Олексій Фандецький).

Журналіст Мирослав Откович зазначив, що ворог зумів пройти вглиб нашої оборони і змусив відступити українські війська з лівого флангу. Окупанти оточили село з усіх боків. Тоді ситуація бачилась безнадійною. Але не для Фантома. Він звик, як командир, йти попереду, стріляти на ураження і в ближньому бою доводити свою перевагу. Але цього разу він опанував емоції. Не зрушив з місця ані на сантиметр. У нього на колінах лежать 2 планшети з мапами місцевості. Ліворуч – зв'язок з артилерією добровольчого підрозділу «Кракен», на правому – штаб артилерії НГУ. Фантом проводить пальцем по екрану, вимірює відстань, піднімає рацію і чітко диктує координати: *«По селу перед яром сто метрів. Вогонь градом! У відповідь: «Ти серйоз-*

²⁵ Купідюра, Р. (2020), Entangled gonzo, violence of representation, and mosaic of national fantasies, or about “ukrainian trilogy” by Ziemowit Szczerek, *Слово і Час*, no. 1. p. 62–75. URL: <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2020.01.62-75> (date of access: 13.01.2025).

но? В тебе ж там люди! Це ж ваші позиції! Я кажу: Наші відійшли. (Нецензурний вислів)».

Всім своїм передаю: *«Хто поруч – залягти в окопи! Голову не висовувати! Якщо летить по вас – передавайте»*. За хвилину-дві чую прихід граду. В мене аж труситься все довкола. Я кричу нашим: *«Це по нас?»* У відповідь: *«Ні-ні, все нормально»*. Тоді артилерія НГУ влучила просто по орках, які спускалися в яр. Вони їх буквально переорали.

Я кажу: *«Ще одну касету туди!»* Знову прихід. А «Кракени» навздогін закріпили пострілами зі 122-мм гармат Д-30. Наші коптерщики за всім спостерігали з неба, потім розповіли, що це був Армагеддон. Геєна огненна. Земля горіла під ногами в окупантів».

Так, здавалося б, з безвихідної ситуації, Фантом разом з бійцями 130-го батальйону сил ТРО Києва вийшов переможцем. Те, що мало стати поразкою для нас, обернулось «судним днем» для окупантів. Ворог з величезними втратами відступив. *«У нас в Територіальній обороні більшість добровольців – це зрілі, досвідчені та реалізовані в цивільному житті люди. Є і багато учасників бойових дій. І цей сплав досвіду, помножений на відвагу, ми принесли разом із собою на війну. Тепер наші дії ефективні, нестандартні та призводять до поразки ворога»*.

Мирослав Откович з особливим пієтетом написав, що на обличчі Фантома не бачив втоми. *«Його очі блищали, а жвавий погляд лише видавав той інтерес, з яким він занурився в недавні спогади. Старшому лейтенанту ЗСУ є про що згадати, але ще більше на нього чекає попереду. Однак Фантому не зникати. Він вже повертався на фронт після травми – повернеться і вдруге. Одного разу Олексій Фандецький вже втрачав віру в людей та власну державу, але віднайшов у собі сили повірити знову, і саме тому зумів стати легендарним Фантомом. Тепер ця віра та вдячність сотень врятованих душ та повага бойових побратимів супроводжує воїна на його шляху»²⁶*.

Концепція, мовно-виражальний стиль репортажу «Дементіївка» (його уривки подано вище) Мирослава Отковича, як творчої мозаїки, є науковою основою для порівняння традиційних і гонзо-журналістських способів відображення сучасного суспільно-політичного життєвого середовища в Україні, наснаженого незламною волею здобути перемогу у російсько-українській війні.

На основі аналізу праць українських медіадослідників Володимира Здоровеги, Мар'яна Житарюка, Парасковії Дворянин, Зенона Дмитровського, Василя Лизанчука, Ольги Мітчук, Анатолія Москаленка, Інни Пенчук, Миколи Тимошика, творів журналістів-практиків ми називаємо головні ознаки репортажів Мирослава Отковича (традиційна журналістика): злободенність, новизна, документальність, достовірність, правдивість, вчасність, динамізм, образність, драматургізм, психологізм оповіді, створення ефекту присутності на місці події тощо.

До головних характерних гонзо-ознак репортажів Мирослава Отковича належать: суб'єктивне відображення події, експресивна емоційність, гіперболізація, наголошення авторської позиції стосовно оцінювання фактів, подій і явищ, розмовна лексика героїв репортажів, наочність, увага до деталей, опис події в реальних про-

²⁶ Откович, М. (2024), Історія “Фантома”. Від захисту Банкової до штурмової роти ТРО, *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/12/22/7381796/> (дата звернення: 13.01.2025).

сторово-часових межах, залежність манери письма журналіста від почуттів та емоцій героїв репортажу і автора, на першому плані журналіст тощо.

Репортажам Мирослава Отковича притаманні спільні ознаки відображення дійсності традиційною і гонзо-журналістикою: увага до актуальності й новизни факту, події і явища, авторська інтерпретація фактів і подій, документально-художнє розкриття фактів, подій і явищ. Об'єктивне сприйняття реальності впливає із сутності суб'єктивної оповіді про факти події, явища, адже реципієнт сприймає зміст повідомлення через призму суб'єктивного ставлення репортера до того, що відбувається. Наголошуємо, що в телевізійних і радіорепортажах наявні відео- і аудіовізуальні документальні картини подій. Відео- і документальні шуми, які передають атмосферу, обставини, події, розповідь журналіста, відеопейзажі, портрети людей, живі голоси учасників репортажу — все це створює ефект присутності, допомагає реципієнтам здійснити психологічно-уявну мандрівку на місце події.

Доктор філологічних наук Олександр Волковинський, вивчаючи асоціативні зв'язки головних ознак гонзо-журналістики в контексті повномасштабної війни Росії проти України проаналізував радіорепортаж «Києву 1700 років, а вашій жабокряківці – 300. Репортаж з Конотопу», який прозвучав в ефірі радіо НВ 15 квітня 2022р. «У назву винесена фраза, що була вказана однією з героїнь матеріалу. Редакція навіть не звернула увагу на історичну недостовірність висловлювання. Головне – посилення вкрай суб'єктивної експресивності»²⁷.

Своєрідний епіграф радіорепортажу також характеризується прикметним суб'єктивізмом. Реальний персонаж звертається до уявного росіянина: «Ты вообщето знаешь, где находишься? Это – Конотоп! Здесь каждая вторая женщина – это ведьма. У тебя завтра (*нецензурний вислів*) стоят уже не будет!»²⁸ Професор О. Волковинський слушно зауважує, що згадка про конотопських відьом акцентує відгомін народних казок, історичних фактів, реалістично-сатиричної повісті Григорія Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма» (1833). Поєднання в радіорепортажі різних фольклорно-літературних, історичних пластів з нинішньою війною посилює в українських радіослухачів національно-патріотичне усвідомлення, що росіяни одвічно прагнуть знищити український народ. Ці асоціації розвиває рубрика «Війна в Україні», слоган – «Тільки перевірена інформація про війну в Україні» та емоційно-просвітницька розповідь авторки репортажу: «Саме так на початку березня жителі Конотопа на Сумщині зустрічали окупантів з пропозицією здати їхнє місто, що розташоване за 70 кілометрів від кордону з Росією. Про те, що росіян тут не чекали і не чекають свідчить і білборд на під'їздах до населеного пункту з написом «На Росію на (*нецензурне слово*)»²⁹.

Професор О. Волковинський на основі аналізу цього радіорепортажу та інших журналістських матеріалів наголосив, що головними стильовими ознаками гонзо-журналістики є культ індивідуальності й унікальності, широке використання гу-

²⁷ Волковинський, О. (2024), Гонзо-журналістика в Україні: загальнонаціональні й регіональні виміри. *Регіональні медіа в контексті трансформаційних викликів сучасності : матеріали Всеукр. наук. конф.*, м. Кам'янець-Подільський, 26 жовт., 2023, Кам'янець-Подільський, с. 5–8.

²⁸ Києву 1700 років, а вашій жабокряківці – 300. Репортаж з Конотопу. *Радіо НВ*. 15 квітня 2022. URL: <http://podcasts.nv.ua/search-episodes.html?query=жабокряківці>

²⁹ Там само.

мору, іронії, сарказму, перебільшення і ненормативної лексики, яка з експресивною манерою висловлювання вносить струмисько жорсткої і неприкрашеної реальності³⁰.

Висновки. Гонзо-журналістика – це унікальний, експресивний, суб'єктивний мовно-виражальний стиль зображення суспільно-політичної, соціально-культурної реальності. Стиль гонзо-журналіста, як особлива метода створення тексту і аудіо-відеоконтенту, формується сукупністю художньо-документальних форм і способів творчості, які ґрунтуються на ментально-ідентичних особливостях етносу, народу, нації і відповідають професійним цінностям особистості журналіста.

Походження, виникнення, становлення і тематичні, змістові особливості функціонування гонзо-журналістики в Україні зумовлені глобалізаційними процесами, рецепцією і впливом американської « нової журналістики » і гонзо-журналістики, російською пропагандою і тривалою антиукраїнською війною. Звідси випливає, що гонзо – це не тільки оповідь про людей, дійових осіб події, а насамперед розповідь про сутність події у сприйнятті журналіста, який стає героєм розповіді, творцем гонзо-стилю життя.

Сучасні українські гонзо-журналісти беруть до уваги професійне твердження Гантера С. Томпсона, висловлене у книзі « Велике полювання на акул », що для написання класичного гонзо-тексту потрібно мати талант великого журналіста, око художника або фотографа, митця, і апломб актора. Яскравим прикладом нового стилю журналістики став репортаж Гантера С. Томпсона « Дербі в Кентуккі: занепадництво і розпуста », є й така назва « Кентуккійське дербі – декадентство і розпуста », опублікований 1970-го року. Визначальні елементи стилістики гонзо у цьому репортажі – суб'єктивізм, іронія, сарказм, гумор, експресивність, гіперболізація, ненормативна лексика.

Вивчення творчого стилю гонзо-журналістів, аналіз і узагальнення особливостей функціонування гонзо-журналістики в інформаційному просторі України та інших країн порушує професійно-інтелектуальну проблему наукового формулювання, створення теорії про концептуальну сутність і творчу специфіку гонзо-журналістики, її місце в суспільно-політичній, соціально-культурологічній структурі, індивідуальній і громадській свідомості, а також питання про її вплив на свободу слова.

З огляду на те, що в умовах швидкоплинних екстремальних комунікацій на засадах модерних технологій медіавиробництва виникають, розвиваються новітні форми і варіації журналістики (працюють блогери, стрімери, ведуться тікток трансляції тощо), потрібно означити, схарактеризувати принципи і функції гонзо-журналістики. Фундаментальною основою творчих гонзо-стандартів в інформаційному просторі України мають бути національна свідомість автора, високий професіоналізм, державницьке, громадянське переконання, українськоцентричні і загальнолюдські морально-духовні цінності.

³⁰ Волковинський, О. (2024), Гонзо-журналістика в Україні: загальнонаціональні й регіональні виміри. *Регіональні медіа в контексті трансформаційних викликів сучасності : матеріали Всеукр. наук. конф.*, м. Кам'янець-Подільський, 26 жовт. 2023 р. Кам'янець-Подільський, с. 5, 6.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Adamczewska, I. (2014), "Wariacje na temat pewnego paktu. O dziennikarstwie gonzo" *Lodzkie Studia Literaturoznawcze*, 3(1), s. 187 – 204.
2. Bauer, Z. (2011), Dziennikarstwo "gonzo": epizod czy trwały trend w dziennikarstwie? [w:] *Dziennikarstwo a literatura w XX i XXI wieku*, red. K. Wolny-Zmorzynsky, W. Furman, J. Snopek, Warszawa.
3. Frucacz, K. (2015), *Amerykańskie Nowe Dziennikarstwo po polsku? Transfer poetyk, problemy adaptacyjne*. Biblioteka postscriptum polonistycznego.
4. Kalin, A. (2018), Polska szkoła zmysłania – literacki reportaż podróżniczy. Podroże z Mordoru do Miedzymorza Ziemowita Szczereka, *Forum poetyki*, № 11–12, s. 64–85.
5. Lerner, K. (2015), M. Gonzo Text: Disentangling Meaning in Hunter S. Thompson's Journalism. *American Journalism*. vol. 32, no. 2. p. 241–243. URL: <https://doi.org/10.1080/08821127.2015.1036695> (date of access: 13.01.2025).
6. Mosser, J. (2012), What's Gonzo about Gonzo Journalism? *Literary Journalism Studies*, vol. 4, no 1, Spring, p. 85–89.
7. O'Rourke, P. J. (2009), "Interview with Hunter S. Thompson", in Anita Thompson ,ed., *Ancient Gonzo Wisdom: Interview with Hunter S. Thompson* (New York: De Capo Press).
8. Othitis, C. (1997), TGTH – HST – ARTICLES – LIT – ESSAY TWO. Hunter S. Thompson – King of Gonzo. URL: <http://www.gonzo.org/articles/lit/esstwo.html> (date of access: 13.01.2025).
9. Szczerek, Z. (2017), *Miedzymorze*, Agora SA, Czarne, Warszawa, 344 str.
10. Szczerek, Z. (2013), *Przyjdzie Mordor I nas zje, czyli tajna historia Slowian*, Korporacja Ha!art, Krakow, 220 str.
11. Szczerek, Z. (2015), *Tatuaz z tryzubem*, Czarne, Wolowiec, 328 str.
12. Tamony, P. (1983), «Gonzo», *American Speech: A Quarterly of Linguistic Usage* 58, no. 1 (1983):74
13. Thompson, S.H. The Kentucky Derby is Decadent and Depraved. *Sensitive Skin Magazine*. URL: <https://www.sensitiveskinmagazine.com/hunter-s-thompson-the-kentucky-derby-is-decadent-and-depraved/> (date of access: 13.01.2025).
14. Wenner, J.S., Seymour, C. (2008), *Gonzo: the life of Hunter Thompson*, Back Bay Books, New York, 467 p.
15. Zyrek-Horodyska, E. (2017), Od amerykańskiego snu Thompsona po ukraiński Mordor Szczereka. Estetyzacja świata w duchu gonzo. *Konteksty Kultury*, vol. 14, no. 2. URL: <https://doi.org/10.4467/23531991kk.17.014.7538> (date of access: 13.01.2025).
16. Волковинський, О. (2024), Гонзо-журналістика в Україні: загальнонаціональні й регіональні виміри. Регіональні медіа в контексті трансформаційних викликів сучасності : матеріали Всеукр. наук. конф., м. Кам'янець-Подільський, 26 жовт. 2023 р., Кам'янець-Подільський, с. 5–8.
17. Києву 1700 років, а вашій жабокряківці – 300. Репортаж з Конотопу. Радіо НВ. 15 квітня 2022. URL: <http://podcasts.nv.ua/search-episodes.html?query=жабокряків-ці+>
18. Купідупа, Р. (2020), Entangled gonzo, violence of representation, and mosaic of national fantasies, or about "ukrainian trilogy" by Ziemowit Szczerek, *Слово і Час*, no. 1. p. 62–75. URL: <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2020.01.62-75> (date of access: 13.01.2025).

19. Откович, М. (2024), Історія «Фантома». Від захисту Банкової до штурмової роти ТРО, *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/12/22/7381796/> (дата звернення: 13.01.2025).
20. Чалдіні, Р. (2023), Психологія впливу. Оновлено та доповнено; пер. з англ. Н. Коваль, А. Зорницького, Книжковий Клуб «КСД», Харків, 608 с.

REFERENCES

1. Adamczewska, I. (2014), "Wariacje na temat pewnego paktu. O dziennikarstwie gonzo" *Lodzkie Studia Literaturoznawcze*, 3(1), s. 187–204.
2. Bauer, Z., (2011), Dziennikarstwo "gonzo": epizod czy trwały trend w dziennikarstwie? [w:] *Dziennikarstwo a literatura w XX i XXI wieku*, red. K. Wolny-Zmorzynsky, W. Furman, J. Snopek, Warszawa.
3. Frukacz, K. (2015), Amerykańskie Nowe Dziennikarstwo po polsku? Transfer poetyk, problemy adaptacyjne. *Biblioteka postscriptum polonistycznego*.
4. Kalin, A. (2018), Polska szkoła zmyślenia – literacki reportaż podróżniczy. Podroże z Mordoru do Miedzymorza Ziemiowita Szczereka, *Forum poetyki*, № 11–12, s. 64–85.
5. Lerner, K. (2015), M. Gonzo Text: Disentangling Meaning in Hunter S. Thompson's Journalism. *American Journalism*. vol. 32, no. 2. p. 241–243. URL: <https://doi.org/10.1080/08821127.2015.1036695> (date of access: 13.01.2025).
6. Mosser, J. (2012), What's Gonzo about Gonzo Journalism? *Literary Journalism Studies*, vol. 4, no. 1, Spring, p. 85–89.
7. O'Rourke, P. J. (2009), "Interview with Hunter S. Thompson", in Anita Thompson, ed., *Ancient Gonzo Wisdom: Interview with Hunter S. Thompson* (New York: De Capo Press).
8. Othitis, C. (1997), TGTH – HST – ARTICLES – LIT – ESSAY TWO. Hunter S. Thompson – King of Gonzo. URL: <http://www.gonzo.org/articles/lit/esstwo.html> (date of access: 13.01.2025).
9. Szczerek, Z. (2017), *Miedzymorze*, Agora SA, Czarne, Warszawa, 344 str.
10. Szczerek, Z. (2013), *Przyjdzie Mordor i nas zje, czyli tajna historia Słowian*, Korporacja Ha!art, Kraków, 220 str.
11. Szczerek, Z. (2015), *Tatuaz z tryzubem*, Czarne, Wołowiec, 328 str.
12. Tamony, P. (1983), «Gonzo», *American Speech: A Quarterly of Linguistic Usage* 58, no. 1 (1983):74.
13. Thompson, S. H. The Kentucky Derby is Decadent and Depraved. *Sensitive Skin Magazine*. URL: <https://www.sensitiveskinmagazine.com/hunter-s-thompson-the-kentucky-derby-is-decadent-and-depraved/> (date of access: 13.01.2025).
14. Wenner, J. S., Seymour, C. (2008), *Gonzo: the life of Hunter Thompson*, Back Bay Books, New York, 467 p.
15. Zyrek-Horodyska, E. (2017), Od amerykańskiego snu Thompsona po ukraiński Mordor Szczereka. Estetyzacja świata w duchu gonzo. *Konteksty Kultury*, vol. 14, no. 2. URL: <https://doi.org/10.4467/23531991kk.17.014.7538> (date of access: 13.01.2025).
16. Volkovynskyi, O. (2024), Honzo-zhurnalistyka v Ukraini: zahalnonatsionalni y rehionalni vymiry. Rehionalni media v konteksti transformatsiinykh vyklykiv suchasnosti : materialy Vseukr. nauk. konf., m. Kamianets-Podilskyi, 26 zhovt. 2023 r., Kamianets-Podilskyi, s. 5–8.

17. Kyievu 1700 rokiv, a vashii zhabokriakivtsi – 300. Reportazh z Konotopu. Radio NV. 15 kvitnia 2022. URL: <http://podcasts.nv.ua/search-episodes.html?query=жабокряків-ці+>
18. Kupidura, R. (2020), Entangled gonzo, violence of representation, and mosaic of national fantasies, or about “ukrainian trilogy” by Ziemowit Szczerek, *Slovo i Chas*, no. 1. p. 62–75. URL: <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2020.01.62-75> (date of access: 13.01.2025).
19. Otkovych, M. (2024), Istoriia “Fantoma”. Vid zakhystu Bankovoi do shturmovoï roty TRO, *Ukrainska pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/12/22/7381796/> (дата звернення: 13.01.2025).
20. Chaldini, R. (2023), *Psykhoholiiia vplyvu. Onovleno ta dopovнено; per.z anhl. N. Koval, A. Zornytskoho, Knyzhkovyi Klub «KSD»*, Kharkiv, 608 c.

GENESIS OF GONZO JOURNALISM

Roksoliana Bilous

*Ivan Franko National University of Lviv
Henerala Chuprynky str., 49, 79044, Lviv, Ukraine*

e-mail: roksabilous@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4666-0931>

The article examines and characterizes the etymological origins of the word “gonzo” and its evolution into a scientific term as recognized by the Oxford English Dictionary. Current works on gonzo journalism by foreign and Ukrainian researchers are analyzed and summarized. It is substantiated that the defining feature of gonzo journalism materials is the linguistic and expressive style of the text, which is intrinsically linked to the gonzo lifestyle of the author.

The study focuses on the premise that the genesis of gonzo journalism in Ukraine, including its themes and content, is influenced by both positive and negative globalization processes, the reception and impact of American journalism, Russian propaganda, and the ongoing anti-Ukrainian war aimed at destroying the Ukrainian state and nation.

The shared creative traits (informational, analytical, and literary-publicistic) of traditional and gonzo journalism are identified and described. Based on gonzo materials by Ukrainian journalists, the key differences in linguistic and expressive styles between traditional and gonzo journalism are substantiated and compared.

Drawing on studies by international and Ukrainian media researchers, as well as the themes and content of gonzo materials covering socio-political and socio-cultural realities, the main stylistic features of gonzo journalism are outlined: pronounced authorial subjectivity, the journalist as the main protagonist, individuality and uniqueness of judgments, use of metaphors and hyperboles, emotional intensity, irony, sarcasm, humor, historical parallels, extravagance, and non-standard vocabulary.

Keywords: journalism, gonzo, Hunter S. Thompson, gonzo journalism, linguistic and expressive style, gonzo materials, features of Ukrainian journalism.